

Mr. Anđelko Zelenika

SREDNJOVJEKOVNO GROBLJE U ZAHUMU U MOSTARU

U posljednja četiri desetljeća ovoga stoljeća došlo se do niza novih saznanja u rasvjetljavanju srednjovjekovne prošlosti Mostara i njegove neposredne okolice. Do ovih podataka došlo se intenzivnijim radom istraživačkih službi Muzeja, Arhiva, Zavoda za zaštitu spomenika kulture, većeg broja istraživača i niza slučajnih nalaza na terenu.

Obično se za početak nastanka srednjovjekovnog naselja, kasnije grada Mostara na obali rijeke Neretve, uzima polovica 15. stoljeća (1452.). Međutim, to se odnosi samo na uži lokalitet koji se u povijesnom vrelu spominje kao “Do castelli al ponte de Neretua”¹ (dvije utvrde s mostom na Neretvi).

Mostovni prijelaz preko rijeke Neretve jedan je od najznačajnijih čimbenika koji su bili presudni za nastanak naselja i kasnije grada Mostara. U ovom prilogu iznijet ću niz pouzdanih podataka koji nedvojbeno govore o postojanju srednjovjekovnog groblja zvanog *G r č k o g r o b l j e*² u zapadnom dijelu Mostara, koji se naziva *Z a h u m*. Taj naziv potječe od brda Hum, koje s južne strane zatvara mostarsku kotlinu. Naselje Zahum nalazi se neposredno ispod brda Huma, s njegove sjeverne strane. Groblje se nalazilo u zapadnom dijelu Zahuma, na užim lokalitetima, koji su dugo nosili stare nazive: Kovačnice, Đikovina i Kavazbašina ulica.

To je groblje dugo bilo nepoznato istraživačima starije prošlosti Mostara. Zahvaljujući činjenici što područje na kojem se nalazi to groblje u Zahumu, autor ovoga priloga detaljnije poznaje već pola stoljeća i radi vrlo dugo na istraživanju i zaštiti spomenika kulture, te je dolazio do niza podataka i dokaza

---

¹ V. Ćorović, Mostar i njegova srpskopравoslavna opština 9, 1933.

² Naziv *Grčko groblje* u jednom dijelu Hercegovine često se upotrebljava, pored ostalih, i za stara groblja, a naročito za srednjovjekovne nekropole sa stećcima, jer se sačuvala navodna predaja da su na ovim prostorima nekada živjeli Grci.

na terenu i potpunijeg saznanja o tom srednjovjekovnom groblju. Nakon višegodišnjeg istraživanja i niza slučajnih nalaza grobova na području Kovačnica i raskrižja između Đikovine i Kavazbašine ulice prije godinu dana došao sam do podataka, na temelju sačuvane usmene predaje starosjedilaca, da se staro groblje na ovom području nazivalo *Grčko groblje*.³

U prilog navedenoj tvrdnji najbolje govori činjenica što je u posljednjih stotinu godina na terenu toga groblja došlo do niza slučajnih nalaza starih grobova. Kronološkim ćemo redoslijedom navesti podatke o nalazima.

Prve nalaze starih grobova u Zahumu, na užem lokalitetu Kovačnica, objavio je početkom našeg stoljeća K. Patsch,⁴ poznati stručnjak Zemaljskog muzeja u Sarajevu. On navodi da je pri gradnji kuće M. Bubića vlasnik naišao na tri groba na dubini od 2,5 do 2,80 m sa skeletima koji su bili položeni na leđa i orijentirani pravcem istok – zapad. Uvid u te nalaze, prema Patschu, izvršio je Havelka, stručnjak Zemaljskog muzeja. Grobovi su bili oivičeni kamenim pločama i pokriveni s gornje strane poklopicama. Slični grobovi tada su također pronađeni i u dijelu grada na lijevoj obali Neretve, ali ne navodeći točno mjesto nalaza. Zbog nedostatka nalaza u grobnicama Patsch je konstatirao da mu je bilo nemoguće odrediti starost grobnica.

Radi detaljnije ubikacije toga lokaliteta nalaza grobova treba napomenuti da se stara kuća Bubića (sada vlasnica M. Zovko) nalazi oko 40 m jugoistočno od bivše gostionice vlasnika Vlahe.

Prema mom saznanju to bi bio prvi evidentirani nalaz starih grobova u ovom dijelu Zahuma.

Sljedeći podaci o nalazima grobova u blizini prethodnih zabilježeni su oko 1935. godine. Franjo Miličević, rođen oko 1910. godine, svojevremeno upravnik Simfonijskog orkestra u Mostaru, dao je izjavu autoru ovog priloga da je bio očevidac kada je pronađeno više starih grobova uz rub puta na sastavu ulica Kavazbašine i Đikovine.

Prema izjavi Nikole Mandića, našeg uglednog patronimičara (prezimenoznanca), oko 1950. godine, u tijeku gradnje manjih stambenih objekata i baraka na lokalitetu veće njive, koja se nalazila između stare ciglane i Kavazbašine ulice, preko puta kuće vlasnika Brune Buljana, pronađeno je više starih grobova.

---

³ Taj podatak dobio sam 1997. godine od Mande Zovko, sadašnje vlasnice stambenog objekta na Kovačnicama, koji se nalazi preko puta stare gostionice vlasnika Vlahe. Njoj je svojevremeno bivša suvlasnica kuće Fadila Bubić izjavila da se zapadno od njihove kuće prema staroj predaji nalazilo *Grčko groblje*.

⁴ K. Patsch, Wissenschaftliche mitteilungen aus BiH, Wien, 1904., 276.-278.

Prije 25 – 30 godina, pri gradnji kuće Hrvića, Šimunovića i Tomića, te nešto kasnije garaže B. Buljana, došlo je također do slučajnih pronalazaka više grobova starijega datuma. Ti su grobovi pronađeni također u Kavazbašinoj ulici. Slični grobovi pronađeni su u dvorištu kuće vlasnika Vlahe na Kovačnicama.

Autor ovog priloga izvršio je 1982. i 1997. godine uviđaj u nalaze starih grobova u Kavazbašinoj ulici koji su pronađeni prigodom izvođenja radova na kanalizaciji i dogradnji kuće Lovrića. Za ubikaciju srednjovjekovnoga groblja zvanog *Grčko groblje* značajna je izjava M. Zovko, koja je šezdesetih godina kupila kuću od Bubića na Kovačnicama, gdje su početkom ovog stoljeća i pronađeni prvi grobovi. Pri izvođenju radova u neposrednoj blizini te kuće M. Zovko je također pronašla tri stara groba. Tom prigodom je sestra bivšeg vlasnika stambenog objekta Fadila Bubić izjavila da je uz njihove stare kuće, prema staroj predaji, nekada u starini bilo *Grčko groblje*.

Prema opisu prvih grobova, pronađenih početkom našeg stoljeća, i opisu očevidaca jednog dijela slučajno pronađenih grobova tijekom posljednjih četrdeset godina može se zaključiti da je oblik svih grobova sličan. Sa strana su obrubljeni kamenim pločama i s gornje strane prekriveni poklopnicama. U grobovima do sada nisu pronađeni nikakvi nalazi, što upućuje i na približno datiranje toga groblja u Zahumu.

Na temelju višegodišnjeg iskustva i izvršenih istraživanja srednjovjekovnih nekropola širom Hercegovine, pa i analogijom s pronađenim grobovima u tzv. *Grčkom groblju* u Zahumu u Mostaru, može se utvrditi da ono pripada kasnom srednjem vijeku.

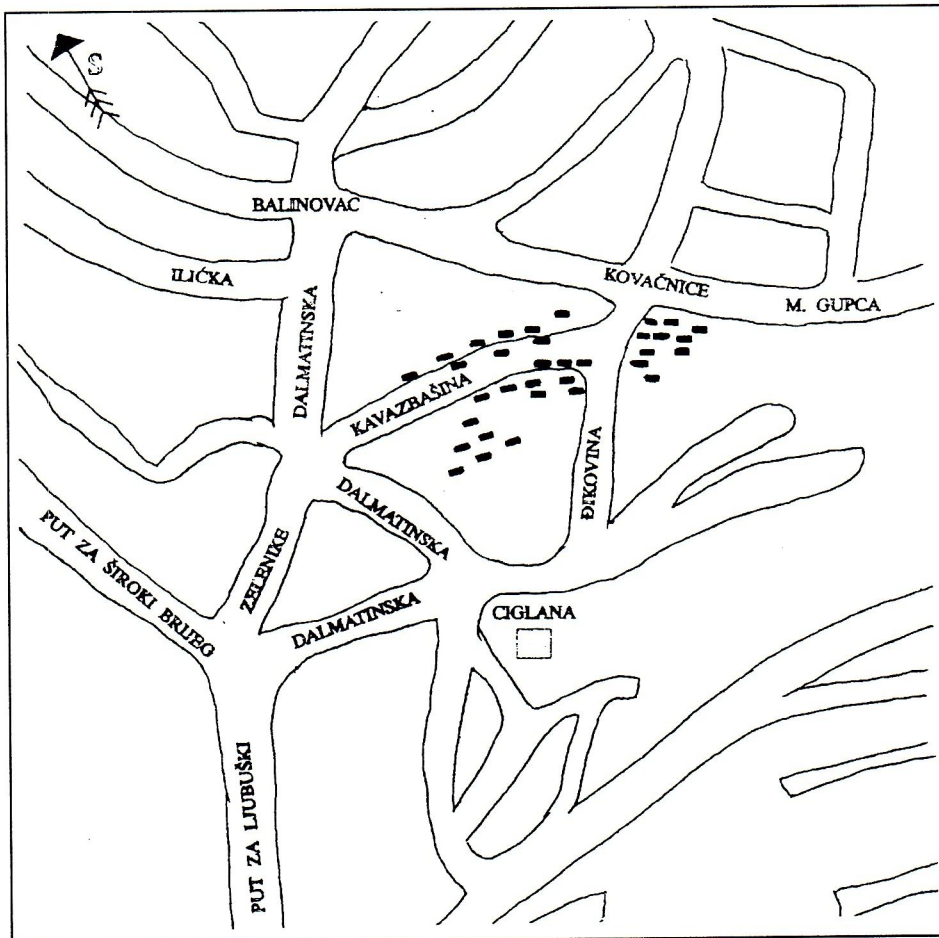
Kada govorimo o tom groblju i naseljenosti Zahuma u srednjem vijeku, treba napomenuti da prvi pisani izvor o tom dijelu grada Mostara potječe iz prvih godina nakon turske okupacije Hercegovine. U turskom popisu sandžaka vilajeta Hercegovina iz 1475. – 1477. godine, pored ostalog, spominje se i Zahum.⁵

Najbolji dokaz da je neposredna okolica dijela Zahuma, gdje su pronađeni srednjovjekovni grobovi tijekom ovog stoljeća, bila relativno dobro naseljena govori činjenica što je vrlo plodna i da duž pravca istok-zapad protječe rijeka Radobolja.

Budući istraživači srednjovjekovne prošlosti Mostara, posebno starog naselja Zahum i *Grčkog groblja*, razriješit će niz nepoznanica, u prvom redu što su gotovo svi nalazi grobova ostali neistraženi, jer su bili uništeni prije njihova stručnog istraživanja.

---

⁵ A. S. Aličić, Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina, Sarajevo, 1985., 201.

Skica srednjovjekovnog groblja u Zahu

Mittelalterlicher Friedhof zu Zahum in Mostar

Zusammenfassung

Durch historische und archäologische Untersuchungen der älteren Vergangenheit von Mostar und seiner unmittelbaren Umgebung hat man im Laufe der letzten Jahrzehnte neue Erkenntnisse über die mittelalterliche Vergangenheit dieser Stadt gewonnen. Aufgrund zahlreicher zufälliger Funde von alten Gräbern im Westteil Mostars namens Zahum bzw. in den alten Vierteln Kovačnice, Đikovina und Kavazibašina hat der Autor dieses Beitrags festgestellt, dass es im Spätmittelalter einen Friedhof gegeben, der sich erhaltenen Überlieferungen zufolge der griechische Friedhof nannte.

Die ersten Funde auf diesem Friedhof wurden schon anfangs des Jahrhunderts verzeichnet, und danach wurden ähnliche Funde seit den 40er Jahren wiederholt gemacht.

Aus der Häufigkeit und Ähnlichkeit der Funde wurde geschlossen, dass in der Siedlung Zahum in Mostar ein mittelalterlicher Friedhof vorhanden war.